

HET LEVEN: ANTWOORD OP EEN ANDER DIE MIJ ROEPT
Aantekeningen van de synthese van Davide Proserpi
tijdens de Internationale Assemblée van Verantwoordelijken van Gemeenschap en Bevrijding
La Thuile (Aosta), 30 augustus 2022

We zijn aan het einde gekomen van onze reis. Het zijn vrij intense dagen geweest; intens qua woorden, intens qua samenleven, intens qua delen en qua discussie over onze ervaring, dus over wat ons leven te zeggen heeft over de dingen die ons worden voorgesteld. In plaats van samen te vatten wat naar voren gekomen is, wil ik enkele conclusies trekken die kunnen dienen om vooruit te kijken, in het besef dat we – wandelend in ons eigen tempo – ons op een veilige weg bevinden.

1. ‘De Meester is hier en hij roept je’: verantwoordelijkheid nemen voor het charisma

De beweging leeft, zei don Massimo ons zaterdagochtend. Aan het eind van deze dagen samen kunnen we, met vernieuwde evidentie, met de dankbare verbazing die we aan het eind van onze bijeenkomsten zo dikwijls ervaren hebben, de waarheid ervaren van de woorden van Péguy: ‘Hij is hier. / Hij is hier zoals op de eerste dag. / Hij is hier onder ons zoals op de dag van zijn dood. / Voor eeuwig is hij hier onder ons net zo zeer als op de eerste dag. / Voor eeuwig elke dag. / Hij is hier onder ons alle dagen van zijn eeuwigheid’.¹

Iemand van jullie zei dat goed, met de zo eenvoudige en diepzinnige woorden van dat kind dat aan het einde van de vakantie van de gemeenschap niet meer weg wilde: ‘Ik, hier!’ Ook ik wil hier blijven, ik wil hier niet meer weg. Waarom niet? Velen hebben het op verschillende manieren gezegd: omdat ‘de Meester er is’.²

Maar hij is er niet alleen. Hij is hier en hij roept *ons*, hij is hier en hij roept *mij*, hij is hier en hij roept *jou*, hij roept ieder van ons. Waartoe roept hij ons? We hebben het in deze dagen telkens opnieuw gezegd, Julián heeft het onderstreept in zijn boodschap, monseigneur Camisasca heeft het ons opnieuw gezegd aan het begin van zijn bijdrage, monseigneur Giuseppe Baturi heeft het ons gisteren herhaald: de Heer roept ons om verantwoordelijkheid te nemen voor het charisma dat ons gegrepen heeft, ieder van ons persoonlijk en tegelijkertijd gezamenlijk, niet alleen, maar in gemeenschap. Maar wat betekent het deze verantwoordelijkheid te nemen?

Gisteren heeft monseigneur Baturi ons duidelijk en nauwkeurig gezegd wat het niet betekent: het betekent niet allereerst een rol te hebben, een macht uit te oefenen, noch betekent het ik weet niet wat voor last op je schouders te nemen – zoals de last van Isildur, in de sage van Tolkien – ook al kost het nemen van verantwoordelijkheid soms moeite, impliceert het de bereidheid tot een toewijding die inspanning vergt. Wat betekent het dan, als het dat niet is?

Het woord ‘verantwoordelijkheid’ komt van het Latijnse *respondeo*: verantwoordelijk is wie zijn leven leeft als antwoord, als verlangen om te antwoorden. Antwoorden op wat, of liever, op Wie? Op een Ander die mij roept, die op mij wedt, op mijn vrijheid, die op mysterieuze wijze op mij rekent, op mij vertrouwt, mij waardeert, mij vertrouwen geeft.

Het lijkt mij daarom dat om met enthousiasme en geestdrift deze verantwoordelijkheid te kunnen beleven, om deze bewust op ons te kunnen nemen, het er allereerst om gaat onze blik niet zozeer te

---

¹ Ch. Péguy, ‘Il mistero della carità di Giovanna d’Arco [Het mysterie van de caritas van Jeanne d’Arc]’, in Id., *I misteri [De mysteries]*, Jaca Book: Milaan 1997, p. 56.

² Joh 11,28; M.-G. Lepori, *Christus, leven van het leven. Geestelijke Oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding*, Rimini 2022, p.37.

richten op ‘wat’ we moeten doen, op de lijst van dingen die we moeten doen – we weten dat dat ons heel gauw vermoeit en verstikt – maar veeleer op het Gezicht van wie ons roept, op die Christus die bedelt om mijn en jouw hart, die dorst heeft naar mijn en jouw antwoord, die dorstig zit te wachten bij de put van jouw vrijheid en bedelt om jouw hart, bedelt om de beweging van jouw hart, zoals Jezus het zo aangrijpend poëtisch zegt tot de Samaritaanse vrouw in het liedje van onze grote Anas dat wij zojuist samen hebben gezongen: ‘Als jij eens wist hoezeer ik op je gewacht heb / Hoeveel ik aan je gedacht heb, hoezeer ik je gewild heb / Als jij eens wist wie jou in deze woestijn / Tegemoet is gekomen, hoe dorstig ik ben van binnen // [...] Gedachteloos kwam jij tot mij, verstrooid in je gedachtenis / Maar ik ben het die aan jou vraagt ik hou zoveel van je dat ik je vraag / Ik heb dorst luister naar mijn stem dorst naar jou tot op het kruis’.³

Alleen als wij binnen deze oproep tot verantwoordelijkheid de stem van Christus horen die bedelt om ons hart, die dorst naar ons hart tot op het kruis, alleen dan kunnen we deze oproep verstaan niet als een taak die ons verplettert, maar integendeel als een geschenk, als iets dat ons aanwakkert en enthousiasmeert. Daarom zijn wij dankbaar voor deze dagen, die in de eerste plaats dit zijn geweest: het opnieuw evident worden, middels de gezichten en de stem van zoveel getuigen, van de aanwezigheid onder ons van dit U dat dorst naar ons antwoord, naar ons ‘ja, ik ben er’. Het is van hieruit, alleen van hieruit, dat wat één van jullie gisteren ‘smartelijk verlangen naar Christus’ noemde, ontstaat en steeds opnieuw geboren wordt, hetzelfde waarvan de heilige Paulus spreekt: ‘De liefde van Christus laat ons geen rust, sinds wij hebben ingezien, dat Een is gestorven voor allen. Maar dan zijn allen gestorven! En Hij is voor allen gestorven, opdat zij die leven niet meer voor zichzelf zouden leven, maar voor Hem die ter wille van hen is gestorven en verrezen’.⁴

2. Uit de verbazing over de roeping, een smartelijk verlangen naar de missie

Wat is de inhoud van dit smartelijke verlangen? Monseigneur Baturi zei het goed: ‘Don Giussani heeft opgemerkt dat de bewegingen ‘geboren zijn voor de missie van de Kerk. Ze zijn dan ook voor het merendeel ontstaan in verband met het Tweede Vaticaans Concilie, dat op energieke wijze weer de missionaire natuur van de Kerk heeft voorgehouden en de christenen heeft uitgenodigd ‘de bastions neer te halen’.⁵ [...] Het is geen toeval dat onder de belangrijkste woorden die de pausen tot de beweging gericht hebben, zich die woorden bevinden die in deze richting gaan. Op 29 september 1984 zei Johannes Paulus II: ‘Ga uit over de hele wereld’, (Mt 28,19) zei Christus tot zijn leerlingen. En ik herhaal jullie: ‘Ga uit over de hele wereld om de waarheid, de schoonheid en de vrede te brengen die te vinden zijn in Christus de Verlosser’. Deze uitnodiging die Christus deed aan al de zijnen en die Petrus de plicht heeft onophoudelijk te vernieuwen, heeft reeds jullie geschiedenis geweven. [...] Neem deze nood van de Kerk op jullie: dat is de opdracht die ik jullie vandaag meegeef’.⁶ En paus Franciscus, tijdens de bijeenkomst van 7 maart 2015: ‘Op deze manier, gecentreerd in Christus en het Evangelie, kunnen jullie armen, handen, voeten, geest en hart zijn van een Kerk ‘die naar buiten gaat’.⁷ [...] In

³ ‘Se tu sapessi [Als jij eens wist]’, tekst en muziek: Antonio Anastasio.

⁴ 2 Kor 5,14-15.

⁵ L. Giussani, ‘Introduzione [Inleiding]’ op *I Movimenti nella missione della Chiesa. Tre discorsi di Giovanni Paolo II [De Bewegingen in de missie van de Kerk. Drie toespraken van Johannes Paulus II]*, bijlage bij *Litterae Communione-CL*, n. 11/1985, p. 3.

⁶ Johannes Paulus II, *Toespraak tot de beweging van ‘Gemeenschap en Bevrijding’ op de 30^e verjaardag van de oprichting*, 29 september 1984, 4.

⁷ Franciscus, *Toespraak tot de beweging ‘Gemeenschap en Bevrijding’*, 7 maart 2015.

een prachtige passage zegt don Giussani: ‘De missie, de aanwezigheid van de missionaire impuls, duidt op een liefdevolle aanwezigheid’.⁸

Ik zal hier slechts kort commentaar op geven. Zoals onze vriend uit Caracas (van wie we wel kunnen zeggen dat hij zijn ambt in niet bepaald gemakkelijke omstandigheden uitoefent) gisteren getuigde – naar mijn mening op een heldere en ook ontwapenende manier – is de missionaire impuls niet alleen de index van de vitaliteit van het charisma in ons, maar in zekere zin wat het in ons levend houdt en ervoor zorgt dat we het steeds meer verdiepen, leren kennen, waarderen en beminnen. Daarom zijn we de velen onder ons dankbaar die ons door hun getuigenis juist dit hebben laten zien en bij ons allen – naar ik hoop – een ‘gezonde afgunst’ opwekken voor wat hun gegeven is te leven. Laten we denken aan wat onze vriendin die alleen in Turkije woont, ons gisteravond zei: ‘Niet alleen heb ik me nooit eenzaam gevoeld, maar in mij is een genegenheid gegroeid voor het charisma en uiteindelijk voor het geloof. Nu denk ik erover om er te blijven, ondanks de moeilijkheden: ik ben hier geroepen, of ik er ben of niet is niet hetzelfde’. Er is moeilijk een scherper voorbeeld te bedenken van wat het betekent verantwoordelijkheid te nemen voor het charisma: ‘Ik ben hier geroepen. De Heer is hier en hij roept me’.

3. Het hart van de mens dat bedelt om Christus

Wat is dan onze taak? Velen van jullie hebben het antwoord gegeven; er is een uitdrukking, misschien wel de meest synthetische, die tijdens de assemblee naar voren kwam: ‘Bovenal zijn wij geroepen om te bédelen, om te bédelen dat de Geest zelf in ons zijn werk mag doen, dat wil zeggen ons in staat mag stellen aan de roeping gehoor te geven’.

Van dit bédelen wil ik drie aspecten, ik zou haast zeggen drie existentiële vertalingen, willen detailleren die naar mijn mening bijzonder belangrijk voor ons zijn op dit moment dat we beleven.

a) *Een onuitputtelijk verlangen om te leren*

Een levende werkelijkheid verlangt ernaar te groeien, rijp te worden, en is daarom geneigd zichzelf te corrigeren en te laten corrigeren. Het verlangen om je te laten corrigeren is evenredig met de genegenheid voor jezelf als bestemming, voor je mogelijkheid om te groeien, om groot te worden, datgene te worden waarvoor je gemaakt bent. In *De klacht van de graafster* schreef Pier Paolo Pasolini (een heel mooi citaat, waarvoor ik de persoon die het mij gesuggereerd heeft, bedank): ‘Enkel liefhebben, enkel kennen / telt, liefgehad hebben, gekend hebben / niet. Leven van een verteerde liefde // geeft angst. De ziel / groeit dan niet meer’.⁹ De eerste vorm van bédelen bij Christus is de vraag om steeds meer te mogen begrijpen, hetgeen – zoals we gisteren gehoord hebben – een fundamentele voorwaarde vooronderstelt: het nederige bewustzijn dat we nog te leren hebben, nog niet alles weten, nog onderweg zijn: ‘*Si enim comprehendis, non est Deus*’,¹⁰ zei Sint-Augustinus. Als je het helemaal begrepen hebt, is het God niet. Wij bezitten Christus niet, evenmin als we het charisma kunnen bezitten: veeleer bezit hij ons. Daarom verlangen we te blijven leren, laten we ons zo nodig ook ter discussie stellen. Daarom wens ik voor mezelf en voor jullie dat we gedurende het hele komende jaar zullen koesteren wat Sint-Paulus zegt: ‘Niet dat ik het al bereikt heb. Ik ben nog niet volmaakt! Maar ik streef er vurig naar het te grijpen, gegrepen als ik ben door Christus Jezus. Nee, broeders, ik beeld mij niet in

⁸ L. Giussani, *L'io rinasce in un incontro [Het ik wordt herboren in een ontmoeting] (1986-1987)*, Bur: Milaan 2010, p. 316.

⁹ P.P. Pasolini, *Il pianto della scavatrice [De klacht van de graafster]*, 1956, in: Id., *Tutte le poesie [Alle gedichten]*, Deel 1, Mondadori: Milaan 2009, p. 833.

¹⁰ Sint-Augustinus, *Sermo* 117.3.5.

er al te zijn. Alleen dit: vergetend wat achter me ligt, mij uitstrekkend naar wat voor me ligt, storm ik af op het doel: de prijs van Gods hemelse roeping'.¹¹

b) *Volgen om te begrijpen*

Een van de hoogtepunten van het bédelen, dus van die armoede van geest die de deugd van de bedelaar is, is het volgen; hoe vaak is het ons niet gezegd, hoe dikwijls is don Giussani niet teruggekomen op dit punt, maar het thema heeft ook in deze dagen vele malen onder ons weerklonken. Ik wil hier echter nog een laatste, synthetisch woord over zeggen, namelijk dit: het volgen van de autoriteit is, zoals we geleerd hebben, geen alternatieve weg voor noch staat op gespannen voet met die van het gebruik van het hart als criterium. Veeleer is volgen datgene wat het hart verruimt, de rede verruimt, als en in de mate dat je het voorstel van de autoriteit ernstig verifieert. Als je alleen zou volgen wanneer je wat je gevraagd wordt 'aanvoelt' als juist of 'overeenstemmend', dan zou je nooit echt volgen, dus nooit echt gehoorzamen, omdat je dan in werkelijkheid alleen jezelf aan het volgen zou zijn, niet een ander. Maar dan? Dan zou het geloof geen nut hebben, want dan zou het geloof geen geloof meer zijn, het zou geen getuige meer nodig hebben en Christus zou worden teruggebracht tot onze maat. Maar – het is waardevol hiervoor de hoofdstukken over de gehoorzaamheid te herlezen in *Si può vivere così?* en *Si può (veramente?!) vivere così?*¹² (en ik nodig jullie uit om dat te doen), waar alles heel goed wordt uitgelegd, ik citeer ik het uiteraard niet, om het kort te houden – het is juist door de gehoorzaamheid, een gehoorzaamheid die soms inhoudt dat onze maat doorbroken wordt, dat je binnengaat in de nieuwe mentaliteit die ontstaat uit het toebehoren aan Christus. Ik heb het over een doorbreken dat – let op – geen verloochening is van de rede (wij volgen don Giussani, de bezinger van de rede!), maar een bereidheid om haar door een Ander te laten verruimen, verwijden, om ons naar een nieuw, waarder, dieper gezichtspunt te brengen, een gezichtspunt dat het Zijne is. Het geloof – zo hebben we geleerd – brengt de rede tot vervulling: don Giussani zei dat 'het geloof [...] rationeel [is] als het opbloeit op de uiterste grens van de dynamiek van de rede, als een bloem van genade, waaraan de mens zich met zijn vrijheid hecht'.¹³ En inderdaad brengt het ze tot vervulling door ze te overstijgen, door ze boven haar eigen vermogens te laten uitstijgen. Denken we aan Petrus' reactie wanneer Jezus tegen zijn leerlingen zegt: 'Wat God heeft verbonden, mag een mens niet scheiden'. Petrus reageert impulsief, en wij misschien met hem: 'Als de verhouding tussen man en vrouw zó is, kan men beter niet trouwen'.¹⁴ Stemt de positie van Jezus wel of niet overeen met het hart, met de diepe vereisten en evidenties van het hart? Jawel, ze stemt ermee overeen. En toch was het daar op dat moment voor Petrus niet gemakkelijk dat onmiddellijk te begrijpen en dus te accepteren, integendeel! Zeker, de redelijkheid van het volgen wordt gegeven door de fascinatie van een aanwezigheid: een andere episode in het Evangelie (het hele Evangelie is ermee bezaaid) is die van de voetwassing: 'Nooit in der eeuwigheid zult Gij mij de voeten wassen!', roept Petrus uit; en Jezus: 'Als gij mij niet door Mij laat wassen, kunt gij mijn deelgenoot niet zijn';¹⁵ dan laat Petrus ze wassen vanwege die genegenheid; hij begrijpt het niet, het lijkt hem disproportioneel! Maar het omgekeerde is ook waar. Het volgen, het gehoorzamen is niet enkel de vrucht van begrijpen, want soms brengt volgen zonder goed te begrijpen, zonder alles te begrijpen, je tot begrip, tot een verheldering en verrijking van je bewustzijn van wat echt overeenstemt. Wat telt is dat het volgen niet blind is, dus geen volgen is met een uitgedoofd hart. Het hart – zo hebben we geleerd – is het criterium om alles mee te vergelijken. Maar juist om te kunnen vergelijken, moet je

¹¹ Fil 3,12-14.

¹² L. Giussani, 'L'obbedienza [Gehoorzaamheid]', in: Id., *Si può vivere così [Kan men zó leven]?*, Bur: Milaan 2009, p. 131v.; L. Giussani, 'L'obbedienza [Gehoorzaamheid]', in: Id., *Si può (veramente?!) vivere così [Kan men (echt?!) zó leven]?*, Bur: Milaan 2011, p. 212v.

¹³ L. Giussani, *Je leven geven voor het werk van een Ander*, Betsaida: 's-Hertogenbosch 2022, p. 125.

¹⁴ Mt 19,10.

¹⁵ Joh 13,8.

allereerst vertrouwen geven aan een voorstel, moet je je toevertrouwen, moet je krediet geven. Alleen zo kun je echt verifiëren of het voorstel overeenstemt, dat wil zeggen of het je laat groeien of niet. Monseigneur Santoro had het over de traditie, dus over een inhoud van voorstel dat misschien niet onmiddellijk ‘hartverwarmend’ is.

c) *Eenheid is een wonder, maar we moeten erom vragen*

Ik wil afsluiten met iedereen uit te nodigen voortdurend te bidden voor het wonder van de eenheid van ons gezelschap. We begrijpen goed dat ware eenheid die eenheid is die – zoals we gisteren zeiden – de verschillen niet opheft, maar er een eendrachtige harmonie van maakt. Wij maken de eenheid niet; sterker nog, wij kunnen hoogstens maar proberen haar te vernietigen, en hoe dan ook maken wij haar niet. Laten we gerust zeggen dat het ons onmogelijk is haar te verwezenlijken – dat is een ervaring die we allemaal hebben, op alle niveaus. Daarom gebruikte ik het woord ‘wonder’. Maar het is een wonder dat wij niet niet kunnen verlangen, als het waar is dat Jezus juist daarvan de schittering van Zijn heerlijkheid in de wereld laat afhangen: ‘Een nieuw gebod geef Ik u: gij moet elkaar liefhebben; zoals Ik u heb liefgehad, zo moet ook gij elkaar liefhebben. Hieruit zullen allen kunnen opmaken dat gij mijn leerlingen zijt: als gij de liefde onder elkaar bewaart’.¹⁶ Als we oprecht zijn, beseffen we dat wij niet in staat zijn om op eigen kracht te gehoorzamen aan dit gebod van Jezus, zo verheven en ontroerend. Maar we kunnen – sterker nog, we moeten – erom bédelen. Iemand heeft dit al voor ons gedaan, heeft al voor ons gebedeld om die eenheid waar wij op bepaalde momenten misschien zelfs met moeite om vragen: ‘Niet voor hen alleen bid Ik, maar ook voor hen die door hun woord in Mij geloven, opdat zij allen één mogen zijn zoals Gij, Vader in Mij en Ik in U: dat ook zij in Ons [één] mogen zijn opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt. Ik heb hun de heerlijkheid gegeven, die Gij Mij geschonken hebt, opdat zij één zijn zoals Wij één zijn: Ik in hen en Gij in Mij, opdat zij volmaakt één zijn en de wereld zal erkennen, dat Gij Mij hebt gezonden en hen hebt liefgehad, zoals Gij Mij hebt liefgehad’.¹⁷

Sta me toe een slotopmerking te maken. Hier aangekomen, zullen jullie – of zal toch wel iemand – het antwoord verwachten op de ‘slotquiz’ van de eerste avond. Nu duidelijk is geworden dat de functie van Petrus niet die van Johannes is (daarover zijn we het denk ik allemaal wel eens) en dat bovendien beide noodzakelijk en onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn om de Kerk gestalte te geven, wat is dan de functie van Petrus, en dus van de verantwoordelijke in de institutionele zin van het woord, binnen ons gezelschap? Velen hebben mij dat gevraagd. Wat zijn de criteria waarmee we hem moeten herkennen en uitkiezen? Naar mijn mening zijn dat belangrijke vragen. In deze dagen zijn bepaalde criteria voor het voetlicht gebracht, bepaalde kenmerken die ons daarbij helpen; in elk geval genegenheid en toewijding aan de beweging, evenwichtigheid, voorzichtigheid bij het nemen van weloverwogen beslissingen, affectieve rijpheid, naastenliefde en vermogen om op te letten, te luisteren, anderen te waarderen, relaties aan te gaan enzovoorts. Dat betekent dat wij er ons niet toe moeten beperken (we hebben het dikwijls gezegd) te identificeren wie onder ons de meest charismatische persoonlijkheid is, met dit als enig criterium om de verantwoordelijke te herkennen en te kiezen. Dit opent een geheel nieuwe orde van overwegingen, die we in gang moeten zetten om te komen tot het noodzakelijke bewustzijn om vrije en verantwoordelijke verkiezingen te kunnen houden, zoals herhaaldelijk gevraagd in de brieven van kardinaal Farrell. Maar we hoeven geen haast te hebben, want we zullen er nog over spreken.

---

¹⁶ Joh 13,34-35.

¹⁷ Joh 17,20-23.